

SJUERYRAPPORT GYSBERT JAPICXPRIIS 2017

Achte oanwêzigen, Deputearre Poepjes, de nominearre dichters Wilco Berga, Elske Kampen, Albertina Soepboer, Abe de Vries, priiswinner Eppie Dam, kollega skriuwers, famylje, freonen, leden fan de parse, en alle oare belangstellenden,

It is my in eare en bring hjir, mei út namme fan myn beide kollega's Gerlien van Dalen en Pieter Boskma, ferslach út fan de befiningen fan de advyskommisje fan de Gysbert Japicxpriis 2107. Ik bin bliid dat ik sizze kin, dat de komisje folslein ienriedich is yn syn advys. It wie in genot om ympresjes en mieningen út te wikseljen, om jins miening te skerpen oan dy fan de oare beide leden, en it is foar elke sjuery fansels fierwei it moaiste ast it mei elkoar hielendal iens wurde kinst.

It sil nimmen ûntgien wêze dat der argewaasje wie oer it systeem fan nominaasjes. Wy binne as leden fan de advyskommisje net dyjingen dy't dêr it lêste wurd oer te sizzen hawwe, wy binne betreklik sûnder euveldoed yn de komisje sitten gien, mar faaks is it dochs fruchtber om ús ûnderfining mei it systeem te ferwurdzjen.

Sa gau as wy derút wiene wa't de Gysbert Japicxpriis winne moast, sa lang ha wy dien oer de nominaasjes. In nominaasje betsjut dat jo kâns meitsje, en wêr't de priiswinner de priis wint, kinne wy ús yntinke dat de net bekroande dichters (net sa bedoeld en ek net hielendal terjochte) it gefoel ha dat sy de priis `ferlieze'. In ôfwizing. Dat woene wy foaral net, mar mei dit yn de achterholle nominaasjes opstelle, foel yn de praktyk ôf. Uteinlik ha wy keazen foar fjouwer nominaasjes fan wurk dat om ús de priis ek krije kinnen hie, fan dichters dy't wy de Gysbert yn de takomst gunne.

Leden fan de komisje ha sels ek ûnderfining mei nominearre te wêzen. Op himsels is in nominaasje in blyk fan wurdearring, mar as in oar (en altyd de ferkearde ...) de priis taskikt krijt, fielt dat as in nederlaach. No sieten wy oan de oare kant. It heart by it fak fan skriuwer, fûnen wy, om it spul profesjoneel mei te spyljen. Dat moatte oaren by de Librispriis, de Gouden keallen en de Oscars ek.

It systeem fan nominaasjes foar literatuer- en oare keunstprizen komt mear foar. It giet dan om prizen foar wurk oer in beskaat tiidrak, krekt as de Gysbert Japicxpriis. It wurde wedstriden dêrtroch. Tagelyk giet it ek hast altyd om sponsore prizen dy't as doel ha omtinken te freegjen foar it wurk en de sponsor. Prizen fan oerheden en stichtingen dy't skriuwers en oare keunstners earje wolle, dogge dat by ús witten net mei nominaasjes. De fraach liket dan ek te wêzen oft de Gysbert Japicxpriis foaral in priis is dy't út namme fan mienskip en oerheid wurk en skriuwers earet, of mear in marketing- en promoasje-ynstrumint is. Dy fraach moat de provinsjale oerheid beantwurdzje.

As de bedoeling fan it systeem is om omtinken te freegjen foar literatuer, dan is dat dit jier mar beheind slagge. De media namen de nominaasjes beskieden mei yn har nijsoersjoggen. De protesten krigen folle mear romte. Dêrmei is it byld dat ûntstiet net sa sear dat fan in bloeiende literatuer mei dichtwurk dat it lêzen mear as wurdich is, mar earder fan in lytse dwerse yncrowd fan eigensinnige dichters dy't altyd wol wat fine om tsjin te wêzen.

Mear wolle wy der net oer sizze, want der binne wichtiger en feestliker saken oan de oarder.

It is in bysûndere ûnderfining om út alle Fryske poëzij ferskynd yn de jierren 2013 oant en mei 2016 in priiswinner oanwize te meien fan de heechste literêre ûnderskieding foar in Fryske skriuwer. Nei de earste gearkomste gongen wy trijen op hús oan, mei elkmis in papierene pûde grôtfol poëzij mei as opdruk: Famylje fan Grutte Pier? It bysûndere is dat jo sa yn in koart skoftke tiid alle poëzij fan de fjouwer ôfrûne jierren ûnder eagen krije. It jout in byld fan de stân fan saken oangeande de poëzij yn Fryslân, en ús befiningen dêroer wolle wy hjirnei graach mei jim diele.

It bombardemint mei gedichten wie net folslein sûnder 'collateral damage'. De oerdoasis poëzij, (48 publikaasjes) soarge derfoar dat ús oardielen ekstremer waarden. Synisme leit op de loer, en dat by trije minsken dy't dat fan harsels eins net kenne.

Wat mear gedichten ast ûnder eagen krijst, wat ûngeduldiger ast wurdst om noch werris in ûnneifolchbere assosjaasje mei te fielen; wat mear ast ûngefoelich wurdst foar partikuliere observaasjes dy't mar net lyrys wurde wolle. Wy waarden benijd nei it belied fan útjouwers. As der safolle útjûn wurdt, hoefolle soe der ôfwisd wurde foar publikaasje? Wêrom wurdt gelegenheidspoëzij dochs útjûn?

Wy hawwe ek bondels ûnder eagen hân dêr't de teksten mear of minder slim te lijen hiene ûnder in behyplike foarmjouwing. Us idee is, dat elke himsels serieuus nimmende útjouwer soargje moat foar foldwaande omtinken foar de foarmjouwing, ek as de dichter sels betellet foar de útjefte. Dat gebrek oan foarmjouwing wurdt noch namste skrinender as de boekjes lizze tusken oare krekt wol prachtich foarmjûne bondels. Gelokkich binne der fan dy lêste kategory ek gâns goede foarbylden te jaan.

Wy hawwe ús fernuvere oer it grutte tal dûbeltalinten. Wy hawwe geregeldwei om 'e nocht socht nei de mearwearde fan it opnimmen fan byldzjend wurk yn in poëzibondel. Wy ha wolris twifele oft it omtinken foar mear disiplines net ten koste giet fan de ambysje en de kwaliteit yn de ôfsûnderlike disiplines. Mar dêr streekrjocht tsjinoer: wy ha goede foarbylden sjoen fan it sykjen nei nije wizen fan presintaasje fan poëzij krekt mei help fan oare disiplines, benammen it sykjen fan Eeltsje Hettinga en Lotte Middendorp makket nijsgjirrich nei mear.

Gâns bondels wiene twatalich. Wy begripe dat it in foardiel liket om wurk yn twa talen oan te bieden. Gâns gedichten makken de yndruk maklik fertaald te wêzen. Dat ropt fragen op oer de djipgong fan de oersetting, mar eins noch folle mear oer it wol of net oanwêzich wêzen fan in spesifike Fryske foarmkwaliteit yn lûding en fersfoarm. Faak wiene yn ús belibbing de gedichten yn de Nederlânse foarm minder sterk as yn de Fryske.

Soms ha jo ek fan dy aparte observaasjes dy't tafallich lykje, mar te moai binne om net te neamen. Wat binne wy faak paken en beppen en âlde pleatsen tsjinkommen! Wy meie net hoopje dat dy de core-business fan de Fryske poëzij binne! Trouwens, fan de fiif nominearren komme mar leafst fjouwer út 2014. Hat grif neat te betsjutten, mar dochs.

Oar praat. Genôch kryptyk en kanttekeningen, lit ús it hawwe oer it wurk dat it sa moai makket om lid te wêzen fan de advyskommisje foar de Gysbert Japicxpriis. Om in oersjoch te krijen oer de stân fan saken yn de Fryske poëzij.

Hoe stiet it derfoar mei de Fryske poëzij? Antwurd: goed. Dat wy fiif bondels nominearre ha foar de Gysbert Japicxpriis mei dêr it bewiis fan wêze. De poëzij is hast altyd it sterkste sjenre yn de Fryske literatuer.

Wy ha in protte bondels ûnder eagen hân mei poëzij dy't it lêzen mear as wurdich is. Wy ha geregeldwei bondels lêzen dy't mei grutte foarmbehearsking, konsekwinte útwurking fan styl, motiven en fersfoarmen opboud binne. En bondels mei goede gedichten en sinnen dy't hingje bliuwe. Wy binne eigensinnich en humoristysk wurk tsjinkommen, De Leffert fan Jarich Hoekstra en Harke Bremer. Wy binne nammen foar de takomst tsjinkommen: Sigrid Kingma en Geart Tigchelaar.

De kommisje hat úteinlik fjouwer bondels nominearre en ien bekroand. Ik begjin mei de nominaasjes en ik neam se hjir yn alfabetyske folchoarder fan de achternamme fan de dichter.

Wilco Berga, Allinne en yn koar. Utjûn by de Afûk yn 2014

De poëzij fan Berga nimt jin mei nei in wat mytysk azemjende wrâld fan seefeart, treinen, ferlitten huzen. Berga hat in fyn each foar sintúchlike waarnimmingsen, de kombinaasje fan beskriuwing en suggestje is effektyf. Berga hantearret in trochtochte komposysje fan neoklassike foarmen, mei lûd as gearbinend elemint. Troch de herhellingen krije de gedichten wat fan ballades, wat sjongerichs.

Wy fine dizze kwalifikaasjes werom yn bygelyks it folgjende, in pear strofen út It kreakjen fan 'e doar:

By it kreakjen fan 'e trep bliuwst
wer skrokken stean; ea kaam
in jonge thús yn alle stilte,
by ûngelok sloech soms de foardoar.

Yn dit hûs fan dierber lûd wachtest
op in flústerjen yn 't tsjuster,
by in minste sigen kin der immen
neist dy komme.

Yn 'e stilte fan dit âlde hûs hâldst
de siken yn; samar kin in doar slaan,
hearst in hoeden kreakjen,
as rint der immen op 'e teannen.

Elske Kampen, Man en mem. Utjûn troch de Afûk yn 2014.

Wy waarden meinaam troch de poëzij fan Elske Kampen yn Man en mem. De poëzij sjongt, bliuwt kleven, en jo draaie mei de sinnen mei. Kampen hat moaie assosjaasjes, dy't tagelyk ferrasse en neifolchber bliuwe. Har tematyk is herkenber, de langstme nei geborgenheid is autentyk en mei te fielen. In fragmint út

Man en mem

Oer it oaljewriuwen fan har hannen kin ik noch
mei ús tafel prate. Har sirkels mei flanellen doeken,
de sêfte pluzen heakjend achter oasten yn it hout.

En oer har mylde wurden fan oerdei en foar de nacht as
ljochte flaggen wachtsjend. En dan fierder moarns by
de tafel sy ek ik, yn ritmysk fuorjen en wiidwaaierend praten.

Albertina Soepboer, Herbarium, útjûn troch Frysk en Frij yn 2014.

Wy binne yntrigearre troch it dichterskip fan Soepboer, dat in eigen wrâld konstruearret mei
in grutte foarmfêstheid, en dat yn dizze bondel stal krigen hat yn in konsept mei gedichten
yn skiften dy't de nammen fan planten en motto's fan Fryske dichters drage. It wurk is sterk
fan komposysje, bewust fan foarm en lûd. Soepboer wurket oan in oeuvre, dat de lêzer
meinimt yn har soms wat hermetyske universum, en hy giet mei har op siik nei – ja dat
yntrigearret.

In moai fragmint fûnen wy:

MEM

ik bin in bern, treinen de wolken
en de bearepoat
en toer de loft yn, in wyt skerm
fan wat komt

ik bring my de yndiaan yn 't sin
mei trije fearren
wolst fleane, ferjit dan noait net
do bist de fûgel

Abe de Vries, Brek dyn klank. Utjûn troch de Gerben Rypmastichting yn 2015.

Abe de Vries hat alris de Gysbert Japicxpriis wûn. Noblesse oblige; Brek dyn klank is op 'e nij
in bewiis fan it krachtige dichtersskip fan De Vries: mei tagonklike observaasjes, ferrassende
assosjaasjes, in grutte foarmbehearsking. Op it each losse observaasjes krije troch it
fakmanskip fan De Vries in djipsinnichheid dy't útnoaget om hieltyd fierder te graven yn it
wurk. Brek dyn klank is in ynbannige bondel, mankelyk en mei in persoanlike toan.

Tredde sonate

Hjoed hie 'k in ploechje bern oan 'e doar
te freegjen wannear'tst wer kaamst.
Wyn út wolken kjimt de beammen

en de strjitte stiet fol mei wosken auto's
fan frij-evangelysken. Slein is de dei
om in rigel as wat te moaiskriuwen.
Ik sei dat ik it net wist, mar ik tocht
mei harren mei: faaks yn 'e fakânsje?
As it fan de tillevyzje mei, sei ik noch.
De sinne bedimme him al. Op 'e bleek
hipten eksters om. It wie de ein fan 'e dei.

De priiswinner is bekend:

Eppie Dam, Fallend ljocht, útjûn by de Friese Pers Boekerij yn 2014.

De kommisje is rekke troch de urginsje dy't sprekt út de gedichten fan Fallend ljocht. Dam kombinearret in persoanlike toan mei in grut foarmbewustwêzen en in breed palet fan metrum, rym en lûding, wêrtroch't de poëzij ûntroert mar nea klagerich wurdt. Dam kiest bysûndere ûnderwerpen as tsjerken en teologyske fragen, dy't hy behannelet yn in kombinaasje fan yntertekstualiteit en in persoanlike en Fryske ynstek, wêrtroch de poëzij universeel wurdt.

WIISHEID

asto skriemst, ferjit net om te gûlen,
dat wie wat dostojevski sei,

wat elk dy't brekt yn ferset, dêrnei
oan de ferromming witte kin:

triennen dy't har wei ha wolle
reinigje it hert –

ien ding seit er net

hoe krijst de holle skjûn

De kommisje draacht foar de takenning fan de Gysbert Japicxpriis 2017 dizze bondel foar dy't sawol yn de breedte (it palet fan foarmen, stilen en tematiken) as de djippte (de ekspresje, de yntertekstualiteit en it fakmanskip) oertsjûget.

Mei har foardracht sprekt de kommisje har wurdearring út foar in langjierrich skriuwerskip dat him hieltyd mear útkristallisearret yn de konsintraasje op poëzij, en earet de kommisje in dichterskip fan tsientallen jierren, dat him de ôfrûne tiid yn ekspresje en foarmbehearsking fierder ferdjippe hat.

De sjuery draacht foar (en it Kolleezje fan Deputearre Steaten hat dy foardracht oernaam) Fallend ljocht fan Eppie Dam.

Eppie Dam, lokwinske fan ús trijen mei de Gysbert Japicx Priis 2017!

Danke oare nominearren foar jim poëzij dy't de priis oan Eppie Dam safolle kontoer jout, en dy't ús sa dwaande holden hat, en tank ek alle dichters foar jim poëzij dy't it wurk yn de kommisje sa weardefol makke. Ik tankje myn meikommisjeleden Pieter Boskma en Gerlien van Dalen foar de mear as noflike gearwurking, Tresoar foar de praktyske stipe en it Kolleezje fan Deputearre Steaten foar it yn ús stelde fertrouwen.

Ik ha sein.